

**SỬ DỤNG TRANH ẢNH
THEO HƯỚNG PHÁT HUY TÍNH TÍCH CỰC
CỦA HỌC SINH TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ
THẾ GIỚI CẬN ĐẠI Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG**

NGUYỄN THÀNH NHÂN*

TÓM TẮT

Hiện nay, do những điều kiện khác nhau nên việc sử dụng đồ dùng trực quan (ĐDTQ) nói chung và sử dụng tranh ảnh nói riêng theo hướng phát huy tính tích cực của học sinh (HS) trong dạy học Lịch sử (LS) ở trường trung học phổ thông (THPT) vẫn chưa được quan tâm đúng mức. Bài viết trình bày cách sử dụng tranh ảnh theo hướng phát huy tính tích cực của HS trong dạy học LS thế giới cận đại ở trường THPT nhằm góp phần nâng cao hiệu quả bài học LS trên ba mặt: kiến thức, bồi dưỡng tư tưởng tình cảm và phát triển kỹ năng.

Từ khóa: tranh ảnh, phát huy tính tích cực của sinh viên, dạy học Lịch sử.

ABSTRACT

***Using images to promote students' interest
in teaching Modern World History in high school***

At present, due to different conditions, the usage of visual aids in general and images in particular to promote students' interest in teaching history in high school has not received much attention. The article presents the usage of images to promote students' interest in teaching Modern World History in high school to enhance the effectiveness of history lessons in three aspects: knowledge, thought and affection and skill development

Keywords: images, promoting students' interest, teaching history.

1. Đặt vấn đề

Thế giới ngày nay đã và đang có những chuyển biến quan trọng, đó là sự phát triển nhanh chóng của khoa học công nghệ và xu thế toàn cầu hóa. Do vậy, nhiệm vụ của giáo dục là phải đào tạo những con người có năng lực toàn diện để thích ứng và hội nhập. Nghị quyết Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam (Khóa VIII) đã nêu rõ: “*Đổi mới mạnh mẽ phương pháp giáo dục - đào*

tao, khắc phục lối truyền thụ một chiều, rèn luyện thành nếp tư duy sáng tạo của người học” [1, tr.41]. Trong dạy học LS, nguyên tắc trực quan là một trong những nguyên tắc cơ bản của lí luận dạy học bộ môn, góp phần nâng cao chất lượng, hiệu quả, gây hứng thú, phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của HS trong học tập. Tuy nhiên, do những điều kiện khác nhau, việc sử dụng ĐDTQ nói chung và sử dụng tranh ảnh nói riêng theo hướng phát huy tính tích cực của HS trong

* TS, Trường Đại học Sư phạm Huế

dạy học LS hiện nay ở trường phổ thông vẫn chưa được sự quan tâm đúng mức.

2. Cơ sở lý luận

2.1. Quan niệm về tranh ảnh và tranh ảnh lịch sử

Theo Đại từ điển Tiếng Việt của Nguyễn Như Ý: “Tranh là những tác phẩm hội họa, phản ánh hiện thực, tâm trạng bằng đường nét, màu sắc” [9, tr.1376]. “Ảnh là những hình thu, chụp được bằng máy ảnh hoặc các khí cụ quang học khác” [9, tr.295].

Theo Hồ Văn Thù trong cuốn “Bài giảng Mỹ thuật - Phương pháp giảng dạy mỹ thuật”:

- “Tranh là những tác phẩm hội họa, đồ họa phản ánh hiện thực bằng đường nét, màu sắc, hình mảng. Tranh có thể vẽ trên giấy, vải, gỗ, tường... bằng nhiều chất liệu khác nhau như chì, than, mực, màu bột, màu nước, màu dầu, sơn mài, khắc gỗ, khắc đồng...”

- Ảnh là tác phẩm nghệ thuật nhiếp ảnh, do nghệ sĩ thực hiện bằng phương tiện máy ảnh. Khi chụp ảnh, dáng vẻ bên ngoài của đối tượng đều được thu vào máy” [8, tr.152-153].

Từ những định nghĩa trên, chúng ta có thể hiểu tranh ảnh là một thuật ngữ dùng để chỉ một bức vẽ, một bức hình thu chụp được nhằm phản ánh một phần nào đó của hiện thực và nó được sử dụng làm phương tiện dạy học. Trong dạy học LS, loại phương tiện này càng có ý nghĩa quan trọng vì đối tượng học tập của bộ môn LS là các sự kiện đã diễn ra trong quá khứ, các nhân vật LS của dân tộc mà chúng ta không thể tri giác trực tiếp và

cũng không thể tái tạo lại trong phòng thí nghiệm.

- *Quan niệm về tranh, ảnh lịch sử:* Từ quan niệm về tranh, ảnh, thì tranh, ảnh LS có thể hiểu là những bức vẽ, bức hình thu chụp được về các sự kiện LS đã qua. Đó chính là những kênh thông tin về các mảng hoạt động khác nhau của LS xã hội loài người được chuyển tải bằng hình ảnh nhằm bổ sung, cụ thể hóa nội dung, giải thích cho những sự kiện LS, nhân vật LS đã qua.

2.2. Quan niệm về tính tích cực trong dạy học Lịch sử

Theo I. F. Kharlamôp: “*Tính tích cực là trạng thái hoạt động của chủ thể, nghĩa là của con người hành động. Vậy tính tích cực nhận thức là trạng thái hoạt động của HS, đặc trưng bởi khát vọng học tập, cố gắng trí tuệ và nghị lực cao trong quá trình nắm vững kiến thức*” [4, tr.43]. Cũng như vậy, Trần Bá Hoành trong cuốn *Phát huy tính tích cực của HS trong học tập* cho rằng: “*Tính tích cực học tập thực chất là tính tích cực nhận thức. Biểu hiện của nó là sự nỗ lực, cố gắng cao trong học tập, khát khao hiểu biết, cố gắng trí tuệ và nghị lực cao trong quá trình chiếm lĩnh tri thức*” [2, tr.13].

Từ những định nghĩa trên có thể thấy, nếu tích cực là trạng thái hoạt động của chủ thể, nghĩa là hành động, thì tính tích cực học tập là trạng thái học tập của HS đặc trưng bởi ý thức muốn tìm tòi, làm chủ và nắm vững kiến thức dưới sự hướng dẫn của giáo viên (GV). Dạy học LS sẽ không khô khan nếu chúng ta có phương pháp giảng dạy để gây hứng thú

cho HS trong quá trình học tập. Đó là nhiệm vụ rất quan trọng đối với GV giảng dạy LS. Nói về điều này, I. A. Cairop cho rằng “*giảng dạy không phải là nhồi nhét cho HS một mớ kiến thức. Các em không phải là bình chứa, kiến thức cũng không phải là nước rót vào bình*” [2, tr.5]. Do đó, sử dụng tranh ảnh theo hướng phát huy tính tích cực cho HS là nhiệm vụ quan trọng của các trường phổ thông nói chung và GV giảng dạy LS nói riêng.

2.3. Ý nghĩa của việc sử dụng tranh ảnh theo hướng phát huy tính tích cực của học sinh trong dạy học Lịch sử

Ngày nay, vấn đề đổi mới phương pháp dạy học LS đã và đang được nhiều nhà nghiên cứu giáo dục LS quan tâm. Để phát huy tính tích cực của HS thì cần phải có sự kết hợp của nhiều phương pháp, trong đó việc sử dụng tranh ảnh trong dạy học LS là một trong những phương pháp có ý nghĩa đối với GV và HS trong quá trình dạy học, cụ thể là:

(i) *Việc sử dụng tranh ảnh trong dạy học LS sẽ góp phần cụ thể hóa nội dung sự kiện, nhân vật và giúp HS nhận thức được những nội dung khái quát LS*

Trước hết, tranh ảnh LS bên cạnh việc đem lại cho HS những biểu tượng bên ngoài về sự kiện LS, nhân vật LS, nó còn giúp HS có thể hiểu sâu sắc bản chất, bởi không có giới hạn tuyệt đối giữa hiện tượng và bản chất. Tranh, ảnh LS là loại đồ dùng dạy học có giá trị trực quan cao trong dạy học LS, nó chính là chỗ dựa để hiểu biết sâu sắc bản chất của sự kiện LS, là phương tiện rất có hiệu lực để hình

thành khái niệm, tạo biểu tượng, tạo điều kiện cho HS nắm vững các quy luật của sự phát triển xã hội.

(ii) *Ý nghĩa của tranh ảnh LS không chỉ dừng lại ở nhận thức cảm tính mà còn ở nhận thức lí tính, làm cho HS có thể dễ dàng thu nhận một cách có hiệu quả kiến thức LS*

Chẳng hạn, khi dạy bài 31, “*Cách mạng tư sản Pháp 1789*”, GV có thể sử dụng bức tranh biếm họa “*Tình cảnh nông dân Pháp trước cách mạng*”, bức tranh đã diễn tả khá đầy đủ tình hình nước Pháp về kinh tế - chính trị - xã hội vào thời gian này. Quan sát và phân tích bức tranh, chúng ta thấy có ba nhân vật: hai nhân vật là đại biểu tầng lữ và quý tộc đang ngồi trên lưng người nông dân. Tầng lữ và quý tộc là hai đẳng cấp có đặc quyền thuộc giai cấp phong kiến, đang nắm quyền thống trị nhân dân; họ là những kẻ béo tốt, ăn mặc sang trọng. Người nông dân già nua, gầy guộc đang còng lưng cõng tầng lữ và quý tộc. Nông dân là tầng lớp đông đảo nhất của đẳng cấp thứ ba. Họ đang chịu hai tầng áp bức đè nặng trên lưng trong khi chỉ có một phương tiện là cái cuốc mòn vẹt vừa là công cụ sản xuất vừa là chiếc gậy chống. Hình ảnh chiếc cuốc nói lên sự lạc hậu của nền nông nghiệp Pháp lúc bấy giờ. Trong tranh còn có hình ảnh của thỏ, chuột và chim đang phá hoại mùa màng, điều này càng nói lên tình cảnh cùng cực của người nông dân Pháp. Dưới bức tranh có câu “*Chà, đến bao giờ thì cảnh này mới chấm dứt*”. Câu hỏi đó như lời thúc giục người nông dân đứng lên lật

nhào giai cấp thống trị để tự giải phóng mình. Bức tranh cũng giúp cho HS hình thành, củng cố các khái niệm đẳng cấp, giai cấp.

(iii) Tranh ảnh LS sẽ có vai trò lớn trong việc giúp HS nhớ kỹ, hiểu sâu những hình ảnh, những kiến thức LS, những tư tưởng thu nhận được.

K. Đ. U-sin-xki đã viết: “Hình ảnh được giữ lại đặc biệt vững chắc trong trí nhớ của chúng ta là hình ảnh mà chúng ta thu nhận được bằng trực quan và những hình ảnh nào được khắc sâu vào trí nhớ chúng ta thì cũng được chúng ta nhớ kỹ, hiểu sâu những tư tưởng của nó” [5, tr.7]. Học sinh có thể sẽ quên những chi tiết của diễn biến Công xã Pa-ri theo thứ tự thời gian, nhưng xem bức tranh minh họa “Chiến sĩ Công xã bị dồn vào chân nghĩa địa Cha-la-de” cùng đoạn tường thuật về “Cuộc chiến đấu ở nghĩa địa Cha-la-de” và đoạn miêu tả về “Sự trả thù tàn bạo của quân Véc-xai” của GV khi giảng về “Tuần lễ đẫm máu” trong cuộc chiến đấu của các chiến sĩ công xã Pa-ri chống lại kẻ thù, HS nhớ kỹ các hình ảnh chiến sĩ Công xã và sẽ cảm thấy yêu quý, cảm phục, kính trọng trước tinh thần chiến đấu anh dũng của những con người quả cảm, “dám xông lên đoạt trời”, căm ghét sự tàn ác của quân Véc-xai. Ngôn ngữ tường thuật, miêu tả trong sáng, chính xác, truyền cảm, giàu hình ảnh sẽ tác động vào tâm thức của HS.

(iv) Tranh ảnh LS còn góp phần khắc phục tình trạng “hiện đại hóa” của HS khi nhận thức LS. Ở lứa tuổi HS phổ thông, khả năng tư duy của các em còn

có giới hạn, các em sẽ chưa đủ khả năng tưởng tượng ra tất cả những gì GV đã miêu tả do đó các em dễ rơi vào tình trạng “hiện đại hóa” LS. Vì vậy, trong dạy học LS, việc sử dụng tranh ảnh là hết sức cần thiết, nhằm khắc phục tình trạng trên.

(v) Tranh ảnh LS ngoài việc góp phần tạo biểu tượng, hình thành khái niệm LS, nó còn giúp HS phát triển khả năng quan sát, trí tưởng tượng, tư duy, ngôn ngữ và năng lực thực hành bộ môn. Việc sử dụng tranh ảnh trong dạy học LS không chỉ giúp khôi phục lại hình ảnh của sự vật, của các hoạt động của con người, của đời sống xã hội... trong thế hoàn chỉnh mà còn góp phần phản ánh cả những mặt định lượng và định tính của quá trình LS. Do đó, khi quan sát các loại tranh ảnh khác nhau, HS sẽ phải huy động các thao tác tư duy để nhận xét và khôi phục lại các sự kiện LS đã từng diễn ra trong quá khứ. Điều đó sẽ kích thích trí tò mò, suy nghĩ của HS để có thể diễn đạt bằng lời nói chính xác, rõ ràng và cụ thể về bức tranh xã hội đã qua. Thông qua quá trình đó mà các kỹ năng của tư duy như phân tích, tổng hợp, so sánh, khái quát... và cả kỹ năng khai thác, sử dụng tranh, ảnh sẽ ngày càng được nâng cao.

3. Sử dụng tranh ảnh theo hướng phát huy tính tích cực của học sinh trong dạy học Lịch sử thế giới cận đại ở trường trung học phổ thông (Chương trình Chuẩn)

Sử dụng tranh ảnh theo hướng phát huy tính tích cực của HS trong dạy học LS thế giới cận đại ở trường THPT

(Chương trình Chuẩn), GV cần lưu ý một số nguyên tắc như: Đảm bảo tính khoa học, tính Đảng; đảm bảo tính sư phạm; đảm bảo sự phù hợp giữa mục tiêu cấp học, chương trình và nội dung sách giáo khoa; đảm bảo tính thẩm mỹ, tính trực quan; đảm bảo yêu cầu giáo dục tư tưởng, tình cảm đạo đức; đảm bảo tiêu chí lựa chọn tranh ảnh và quy trình sử dụng tranh ảnh LS theo hướng phát huy tính tích cực của HS...

Dạy học LS thế giới cận đại ở trường THPT, GV có thể khai thác hệ thống tranh ảnh hết sức phong phú, đa dạng sau đây:

- *Tranh*: Chân dung Linh mục Canvanh, V. Ô-ran-giơ (1533–1584), Một góc hải cảng Am-xtéc-đam thế kỉ XVII, Quang cảnh Luân Đôn thế kỉ XVII, Chân dung Ô. Crôm-oen (1599-1658), Sác-lơ I (1600–1649) bị xử tử, Chè Bô-xton (sự kiện), Đại hội 13 thuộc địa Anh thông qua bản Tuyên ngôn độc lập (4-7-1776), Tình cảnh nông dân Pháp trước cách mạng (biếm họa), Hội nghị ba đẳng cấp, Tấn công ngục Ba-xti, Tự do đang dẫn dắt nhân dân, Vua Lu-I XVI bị xử chém, Na-pô-lê-ông trên ngai vàng (chân dung), Giu-xép-pe Ga-ri-ban-đi (1807–1882), Tổng thống Lin-côn thẩm duyệt bản Tuyên ngôn Giải phóng nô lệ, Sự bành trướng thuộc địa của thực dân Anh và thuộc địa Anh ở Châu Phi (biếm họa), Lao động trẻ em trong các hầm mỏ ở Anh, Những khẩu đại bác trên đồi Mông-mác, Quân chúng Pa-ri hân hoan đón chào hội đồng Công xã, Cuộc chiến đấu trên chiến lũy, Chiến sĩ Công xã bị dồn

vào chân nghĩa địa Cha-la-de, Hình ảnh các chiến sĩ Công xã bị xử tử, Các nước đế quốc xâu xé “cái bánh ngọt” Trung Quốc (biếm họa).

- *Ảnh*: Máy Gien-ni, Đầu máy xe lửa Xti-phen-xon, Pi-e-Quy-ri và Ma-ri-Quy-ri trong phòng thí nghiệm, Máy điện tín (1835), Xe có động cơ đầu tiên ở Đức (1886), Chiếc máy bay đầu tiên (1903), Cuộc biểu tình ngày 9-1-1905 ở Xanh Pê-téc-bua; chân dung: Bi-xmác (1815-1898), A-bra-ham Lin-côn (1809–1865), C.Mác (1818 -1883) và Ph. Ăng-ghen (1820 - 1895), V. I. Lê-nin (1870–1924), Tôn Trung Sơn (1866–1925)...

Có nhiều trường hợp và biện pháp sử dụng tranh ảnh theo hướng phát huy tính tích cực của HS trong dạy học LS thế giới cận đại ở trường THPT (Chương trình Chuẩn) mà GV có thể thực hiện theo những gợi ý dưới đây:

3.2.1. Sử dụng tranh, ảnh để tạo biểu tượng về các sự kiện lịch sử, nhân vật lịch sử

Tranh, ảnh LS là loại đồ dùng dạy học có giá trị trực quan cao trong dạy học LS. Bởi vì, đối với HS, việc quan sát hình ảnh cụ thể sẽ mang lại nhận thức chính xác, sinh động về sự kiện, nhân vật; trên cơ sở đó tạo cho các em những cảm xúc LS mạnh mẽ, sâu sắc. Đó chính là con đường hiệu quả để tạo biểu tượng về các nhân vật sự kiện LS.

Ví dụ. Khi giảng về sự kiện cách mạng Pháp bùng nổ năm 1789 ở mục II.1, bài 31, SGK LS lớp 10 (Chương trình Chuẩn) GV cho HS quan sát bức tranh “Tấn công ngục Ba-xti” kết hợp với

các đoạn tường thuật, miêu tả để cụ thể hóa sự kiện và tạo biểu tượng LS. GV sử dụng một đoạn miêu tả để giới thiệu pháo đài Ba-xti: *“Pháo đài Ba-xti được xây dựng để bảo vệ kinh thành Pari dưới thời Lu-I XVI, nó được sử dụng làm nhà tù để giam cầm những người chống lại nền quân chủ chuyên chế. Nó tượng trưng cho sức mạnh và uy quyền của nhà Vua. Pháo đài cao 24 mét, tường bao quanh dài 3 mét, xung quanh có 8 tháp canh, mỗi tháp canh cao 30 mét. Có hào sâu bao bọc pháo đài. Có cầu treo gắn liền với xích sắt có thể kéo lên hạ xuống để qua hào vào pháo đài. Chiếc cầu treo được canh phòng cẩn mật không cho ai hạ xuống nếu chưa có lệnh. Trong cách mạng Pháp 1789, nhân dân Pari đã tấn công, san phẳng pháo đài - Nhà tù Ba-xti, mở đầu cho cuộc cách mạng 1789”* [8, tr.142]. Sau khi đã dùng đoạn văn miêu tả nhà ngục Ba-xti, GV hướng dẫn HS xây dựng đoạn tường thuật về sự kiện phá ngục Ba-xti của nhân dân Pari dựa vào nội dung SGK và tranh.

Những đoạn tài liệu trên cùng với bức tranh phá ngục Ba-xti đã khắc sâu một trong những sự kiện LS trọng đại của nước Pháp, giúp HS hình thành biểu tượng về sức mạnh quật khởi, tinh thần cách mạng, khí thế tấn công và khát vọng tự do của nhân dân Pháp trong cuộc cách mạng 1789.

3.2.2. Sử dụng tranh, ảnh theo hướng là nguồn tri thức

Với phương pháp này, vai trò chủ thể của quá trình nhận thức được đề cao trong quá trình dạy học, góp phần phát

huy tính tích cực, chủ động học tập của HS. Hướng sử dụng này được thực hiện theo kiểu xem tranh, ảnh như một công cụ để hướng dẫn HS tìm tòi, khám phá tri thức dưới sự tổ chức, hướng dẫn, chỉ đạo, điều khiển của GV. Cách thức thực hiện cụ thể là GV phải thiết kế hệ thống câu hỏi, bài tập nhận thức gắn với tranh, ảnh và phải xây dựng các nội dung để miêu tả, tường thuật, kể chuyện... với mỗi loại tranh, ảnh khác nhau nhằm phát huy tối đa tính tích cực hoạt động nhận thức của HS.

Ví dụ. Khi dạy mục 1, bài 3, SGK LS lớp 11 (Chương trình Chuẩn), kiến thức trọng tâm của mục này là âm mưu xâm lược và phân chia Trung Quốc của các nước đế quốc. GV sử dụng bức tranh biếm họa “Các nước đế quốc xâu xé “Cái bánh ngọt” Trung Quốc”. Sau khi miêu tả các chi tiết của bức tranh, GV đặt câu hỏi: “Bức tranh nói lên điều gì?”, “Tại sao lại ví Trung Quốc như “cái bánh ngọt khổng lồ”?”. Cách đặt câu hỏi dựa theo tranh của GV sẽ làm nảy sinh trong nhận thức của HS những vấn đề cần giải quyết. Với sự hướng dẫn của GV, HS quan sát bức tranh, suy nghĩ và tìm lời giải. Lời giải từ bức tranh sẽ kích thích HS đi sâu phân tích âm mưu, thủ đoạn của các nước đế quốc trong quá trình xâm lược Trung Hoa, để trả lời những câu hỏi nhận thức mà GV đặt ra.

3.2.3. Sử dụng tranh, ảnh theo hướng để hình thành, giải thích các khái niệm lịch sử

Trong dạy học LS, các phương tiện trực quan (trong đó có tranh ảnh) nếu sử

dụng tốt sẽ góp phần cụ thể hóa các sự kiện LS về cả không gian và thời gian, tạo được những biểu tượng LS thật sinh động trong đầu HS. Biểu tượng là cơ sở để hình thành và giải thích khái niệm LS. Vì vậy, nội dung các hình ảnh LS, các bức tranh LS quá khứ càng phong phú bao nhiêu thì khái niệm LS HS thu nhận được sẽ càng vững chắc bấy nhiêu và do vậy HS sẽ hiểu được bản chất, đặc trưng, tính chất của sự kiện LS nhanh hơn và việc hình thành hay giải thích khái niệm LS cũng trở nên thuận lợi hơn.

Ví dụ. Khi dạy học mục II.2, bài 38, SGK LS lớp 10 (Chương trình Chuẩn) về sự thành lập Công xã Pa-ri và những việc làm của nhà nước mới, để giúp HS trả lời được câu hỏi “Công xã là gì?”, “Vì sao gọi Công xã Pa-ri là nhà nước kiểu mới?”... GV dùng bức ảnh “Công xã Pa-ri mở cuộc họp các Ủy viên công xã tại Tòa thị chính”, sơ đồ “Bộ máy công xã (4/1871)” kết hợp với đoạn tài liệu nói về những việc mà chính quyền tiến hành sau khi thành lập bộ máy Công xã đã thực sự đem lại quyền lợi cho nhân dân. Tài liệu đó sẽ giúp bổ sung, cụ thể hóa những nội dung SGK, góp phần làm sáng tỏ vấn đề, là cơ sở để GV và HS khai thác bức ảnh và trả lời được câu hỏi “Vì sao gọi Công xã Pa-ri là nhà nước kiểu mới?”

3.2.4. Sử dụng tranh ảnh để củng cố kiến thức, xây dựng bài tập nhận thức

Bài tập LS giúp HS làm quen với việc đánh giá, bình luận các sự kiện, nhân vật LS. Trên cơ sở đó, tư duy LS của HS được phát triển, góp phần vào việc rèn

luyện các kỹ năng, giáo dục đạo đức, giáo dục truyền thống, giáo dục lí tưởng, thẩm mỹ cho HS.

Trong quá trình dạy học LS, GV có thể sử dụng nhiều nội dung, cách thức, phương tiện khác nhau để ra bài tập nhận thức cho HS trong đó có tranh ảnh. Tranh ảnh với những ưu thế của nó về tính trực quan, thẩm mỹ sẽ tạo ra hứng thú, kích thích HS tìm tòi để giải quyết những vấn đề về nhận thức.

Ví dụ. Khi dạy học bài 37, SGK LS lớp 10 (Chương trình Chuẩn), sau khi cung cấp toàn bộ kiến thức cơ bản cho HS, GV phải dành thời gian khoảng 5 phút để tiến hành củng cố và cho bài tập về nhà. Để thu hút sự chú ý của HS, GV có thể củng cố kiến thức bằng sử dụng tranh ảnh. GV trình chiếu lại chân dung của C. Mác, Ăng-ghe-n và bức hình “C. Mác tại phiên họp của Đồng minh những người cộng sản” và yêu cầu HS khái quát vai trò của C. Mác và Ăng-ghe-n trong việc thành lập và hoạt động của tổ chức Đồng minh những người Cộng sản cũng như trong phong trào công nhân. Nếu thực hiện tốt yêu cầu của GV tức là HS đã nắm và hiểu bài.

3.2.5. Sử dụng tranh, ảnh để tổ chức cho học sinh thảo luận nhóm nhằm giải quyết nhiệm vụ nhận thức đặt ra

Theo Bermann En: Thảo luận nhóm là một hoặc nhiều cuộc gặp gỡ của một nhóm ít người, qua đó trao đổi giao tiếp với nhau, nhờ vậy hoàn thành nhiệm vụ chung là đạt được mục đích cuối cùng của nhóm. [nguồn?]

Thảo luận nhóm là một trong nhiều

biện pháp dạy học có thể phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của HS trong học tập. Phương pháp này chẳng những giúp người học tự giác, tích cực, chủ động tiếp thu kiến thức mà còn tạo môi trường thuận lợi để người học tham gia quá trình giao tiếp, hòa nhập cộng đồng. Ở đó, HS được trình bày, thảo luận tranh luận về vấn đề do GV đặt ra, khuyến khích HS biến quá trình nhận thức thành quá trình tự nhận thức. Đối với dạy học môn LS ở trường THPT, tổ chức thảo luận nhóm được xem là có nhiều ưu thế, dễ thành công và đem lại hiệu quả.

Có nhiều cách để tổ chức cho HS thảo luận trao đổi nhóm, trong đó có việc sử dụng tranh ảnh; bởi những hình ảnh trực quan có thể gợi cho HS những vấn đề tranh luận. GV hướng dẫn HS thảo luận về những nội dung ẩn chứa trong tranh ảnh đó, nhằm khắc sâu, bổ trợ thêm kiến thức cho HS. HS tự khai thác, tìm hiểu nội dung liên quan đến bài học qua tranh ảnh với sự trợ giúp và hướng dẫn của GV. Trên cơ sở nội dung SGK và tranh ảnh GV nêu ra câu hỏi và hướng dẫn cho HS chuẩn bị câu trả lời. Vấn đề nêu ra cần vừa sức HS. Sau đó, GV chia nhóm hướng dẫn cho HS thảo luận.

Ví dụ. Khi dạy về nội dung “Tình hình kinh tế xã hội nước Pháp trước cách mạng” thuộc mục I.1, bài 31, SGK LS lớp 10 (Chương trình Chuẩn), GV tổ chức cho HS tiến hành thảo luận nhóm dựa trên bức tranh biếm họa “Tình cảnh nông dân Pháp trước cách mạng”.

Mục tiêu hoạt động: HS phải tự mình khái quát được tình hình kinh tế xã

hội nước Pháp trước năm 1789 thông qua hình ảnh người nông dân cõng trên lưng hai người đàn ông to béo và những công cụ lao động cũng như tác động của ngoại cảnh vào họ. Từ đó, HS có thể kết hợp với SGK để tìm ra nguyên nhân sâu xa bùng nổ Cách mạng tư sản Pháp 1789, qua đó rèn luyện cho HS kỹ năng miêu tả, phân tích, khái quát hóa.

Để thực hiện, GV chia cả lớp thành 4 nhóm và giao nhiệm vụ theo từng vấn đề, thảo luận trong 5 phút như sau:

- Nhóm 1: Quan sát và miêu tả tổng thể bức tranh;
- Nhóm 2: Quan sát bức tranh và từ bức tranh rút ra nhận xét về tình hình kinh tế Pháp (nền nông nghiệp) trước năm 1789;
- Nhóm 3: Quan sát bức tranh và từ bức tranh rút ra nhận xét về tình hình xã hội Pháp trước năm 1789;
- Nhóm 4: Dựa vào nội dung bức tranh biếm họa kết hợp nội dung SGK để hình thành sơ đồ “Chế độ xã hội Pháp trước cách mạng”.

Sau khi phân công, các nhóm trao đổi, thảo luận, ghi kết quả vào phiếu học tập. GV chủ trì, hướng dẫn HS tìm hiểu, trao đổi theo các gợi ý; sau khi các nhóm thảo luận xong, đại diện nhóm trình bày kết quả trước lớp (trình bày bằng bảng minh họa), những HS còn lại trao đổi, chất vấn, tranh luận. Cuối cùng, GV nhận xét phân trình bày từng nhóm, cho các em tự bổ sung, sau đó tổng hợp ý kiến, kết luận vấn đề. Để động viên tinh thần học tập của HS, GV có thể cho điểm khuyến khích đối với những cá nhân và

nhóm tích cực.

4. Kết luận

Tóm lại, việc sử dụng tranh ảnh theo hướng phát huy tính tích cực của HS trong dạy học LS thế giới cận đại ở trường THPT (Chương trình Chuẩn) là cần thiết, nhằm nâng cao hiệu quả bài

học. Để việc sử dụng có hiệu quả, yêu cầu GV phải hiểu được tầm quan trọng, ý nghĩa và vận dụng nhuần nhuyễn các biện pháp sử dụng, tránh trường hợp chỉ dùng tranh ảnh để minh họa kiến thức trong sách giáo khoa.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đảng Cộng sản Việt Nam (1997), *Văn kiện hội nghị lần thứ Hai, Ban chấp hành Trung ương Đảng lần thứ VIII*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
2. Trần Bá Hoàn (1995), *Phát huy tính tích cực của học sinh trong học tập*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
3. Ilina T. A (1978), *Giáo dục học*, tập 2, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
4. Khalarmóp I. F (1978), *Phát huy tính tích cực học tập của học sinh như thế nào*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
5. Phan Ngọc Liên, Nguyễn Sĩ Quế, Trịnh Đình Tùng, Lê Đình Cường, Đào Hữu Hậu (1999), *Nội dung và phương pháp sử dụng bản đồ giáo khoa Lịch sử treo tường, tập 1 (tái bản lần thứ nhất)*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
6. Phan Ngọc Liên, Trịnh Đình Tùng (chủ biên) (1999), *Phát huy tính tích cực của học sinh trong dạy học lịch sử ở Trung học cơ sở*, Sách bồi dưỡng thường xuyên chu kỳ 1997-2000 cho giáo viên Trung học cơ sở, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
7. Trịnh Tiến Thuận, Nguyễn Xuân Trường, Nguyễn Nam Phóng, Lê Hiến Chương, Phan Ngọc Huyền (2007), *Hướng dẫn sử dụng kênh hình trong sách giáo khoa Lịch sử 10*, Nxb Hà Nội.
8. Hồ Văn Thùy (2008), *Bài giảng mỹ thuật - phương pháp giảng dạy mỹ thuật*, Nxb Đại học Sư phạm.
9. Nguyễn Như Ý (chủ biên) (2010), *Đại từ điển tiếng Việt*, Nxb Văn hóa - Thông tin, Hà Nội.

(Ngày Tòa soạn nhận được bài: 04-02-2014; ngày phản biện đánh giá: 18-4-2014;
ngày chấp nhận đăng: 16-6-2014)